

כי "צילום שובר את רציפותו של הסיפור. יחד אתו העולם הופך לסדרה של חלקיקים נפרדים וקפואים, והיסטוריה... לסדרה של אנקדוטות"⁷. הוא שולל אפוא את המקום שלו עצמו בתוך רשת ההיסטוריה של המשמעויות, והופך ל"רגע בזמן" המנותק ממקורות אידאולוגיים, היסטוריים, קונטקסטואליים (אימננטיים) ויונק מכוחות טרנסצנדנטיים.

התמונה הופכת למיתוס א-היסטורי, לאיקונה. לעומת זאת, תפקידו של ההיסטוריון הוא איקונוקלסטי, כלומר תפקידו להפריך את אופיו הא-היסטורי של הצילום על ידי מיקומה של התמונה מחדש ברשת המשמעויות וההקשרים המסוימת שלה. עליו לחשוף את הקונטקסט החומרי וההיסטורי שבו צולמה התמונה, את השימוש שנעשה בה בשדה ויזואלי וטקסטואלי ספציפי, ואת הפרשנות וההזדהות שהיא מעוררת בקרב הצופים בה, במקרה זה - החיילים והציבור האמריקנים. במאמר זה אדון תחילה בטענה ש"תמונת הלוחם" סייעה בהשכחתן של כמה מהתופעות המטריונות ביותר שליוו את הנוכחות האמריקנית בצרפת בשנים 1944-1946 ובהן השימוש של החיילים באלמנט נגד האוכלוסייה הצרפתית. לאחר מכן אפרט את הופעתה של "תמונת הלוחם" בעיתון הצבאי "כוכבים ופסים" *Stars and Stripes*. במאמר זה אתמקד בשני מרכיבים ויזואליים וטקסטואליים שעיצבו את התמונה ככלי אימפריאלי ומן הראוי לתת עליהם את הדעת: ראשית, הצגתה של מערכת היחסים האמריקנית-צרפתית במונחים הטרוסקטואליים. זו משמשת בסיס לייצוג החוזר ונשנה של תושביה האוריינטליים של עיראק הכבושה כנשים. שנית, אראה כיצד ערער העיתון "כוכבים ופסים" על הגבריות הצרפתית באמצעות השוואה שאערוך בין האופן בו כיסה עיתון אמריקני זה את שתרורה של פריז לבין דיווחיהם של עיתונים צרפתיים. לבסוף, כדי לעמוד על ניסיונותיהם של הצרפתים לכוון סמכות גברית, אשווה את "תמונת הלוחם" עם דימוי רווח אחר של שחרור צרפתי, זה של האישה המגולחת, ה-*tondue*.

דיון זה ימחיש את מרכזיותם של נורמות מגדריות בתפיסה הציבורית והצבאית של ארצות הברית בשליחותה באירופה של אז הרלוונטית לימינו אנו. בדיוק כאשר קראה להם אחריותם הפוליטית כלפי אירופה ל"גדולה", הוצעו לחיילים אמריקנים, ולאחר מכן גם לציבור האמריקני, צילומים שטיפחו זהות של שליטים גלובליים. כיון שהלוחמים נתפסו במונחים המגדריים המסורתיים כאבירים בשריון נוצץ, התקבעה הדומיננטיות שלהם כדבר "טוב". בדרך זו סייעו נורמות מגדריות, שהוצגו כיחסים הטרוסקטואליים, לבטא את השאיפות האמריקניות ברגע גאו-פוליטי קריטי זה.

צדה האחר של הנוכחות האמריקאית בצרפת

יום הנחיתה בנורמנדי (D-Day) ביוני 1944, וניצחונה של אמריקה באירופה מזוהה בתרבות ההמונים בימינו כאירוע אפי של יעוד ושלחות. למעשה קידם דימוי זה הונאה מטרידה בכל הקשור לדמותו של החייל הלוחם האמריקני. התמונה הציגה את דמותו של הלוחם כגבר מגן ומושיע שהגיע לצרפת אך ורק - וה"אך ורק" חשוב בהקשר זה - כדי להציל עלמות הנתונות במצוקה. השקפה רומנטית זו של הפלישה האמריקנית קיבעה היררכיות של עצמה מאחר שגרמה לנחיתה על חופי צרפת להיראות כ"הצלתה" של אומה נשית.

בפועל הובילה הפלישה האמריקנית למאבק עם האוכלוסייה המקומית ועם הממשלה הצרפתית. "תמונת הלוחם" האמורה מעלימה אפוא את הקונפליקט שאפיין בדרך כלל את היחסים בין הצרפתים לבין משחרריהם האמריקנים. אמנם תושביה של נורמנדי קיבלו את האמריקנים בשמחה ביום הפלישה, אך בעיות צצו מיד: הפצצות שטח וכוחות הקרקע הותירו אלפי אזרחים רעבים ובלא קורת גג, וכוחות סיוע הגיעו באיטיות. שוק שחור משגשג שמילא את ארנקיהם של האמריקנים חמצודים היטב מלכתחילה, עורר תרעומת וטינה בין הצרפתים. חלקם אף האמין שארצות הברית

מיתוס הלוחמים הגבריים: מגדר וצילום עיתונאי במלחמת העולם השנייה

מרי לואיז רוברטס

הקדמה: "שחרור" בגדד וזיכרון

כאשר כוחות של צבא ארצות הברית "שחררו" את בגדד בתחילת אפריל 2003, התמקדה התקשורת האמריקנית בקבלת הפנים החמה והעליזה שערך לקראתה העם העיראקי. ה"ניוזוויק", למשל, הציג בעמוד הראשון את תמונתו של עיראקי המנשק לוחם אמריקני על לחיו.² בכתבתיו של ה"ניוזוויק" דווח שחיילים אמריקנים "התקבלו על ידי תושבי בגדד הנלהבים".³ ברוח דומה דיווח הטיימס ש"תושבי בגדד יצאו לרחובות לרקוד ולנשק את הנחתים, לדון על פוליטיקה בפארק ולהתפלל במסגד שהיה נעול על מסגר ובריה במשך שנים". והאמריקנים שבבית, סיפר ה"טיימס", "יחשו סוף-סוף הקלה

אפריל 1: תמונת הלוחם. באדיבות:

Bibliothèque Historique de la Ville de Paris

למראה החיילים האמריקנים המחבקים ילדים עיראקים ומחלקים להם אוכל".⁴ לתצלום של חיילים המוקפים על ידי אזרחים נלהבים היסטוריה ארוכה ומורכבת בעבר האמריקני, המשקפת את ההשפעה העצומה של הצילום על עיצוב הזיכרון הלאומי. למעשה, מקורה של "תמונת הלוחם", כפי שאכנה זאת, בשחרור צרפת ב-1944, שהיה סמל לניצחון המוסרי במלחמת העולם השנייה.⁵

במרכזה של "תמונת הלוחם", שצולמה בתקופת תור הזהב של הצילום העיתונאי, עומד חייל אמריקאי מוקף בנשים צרפתיות אסירות תודה. תמונה זו שוכפלה ביותר מאלף עותקים, ונחרתה עמוק בזיכרון האמריקני כדוגמא ל"מלחמה הטובה". באמצעות התיאור של "שחרור" בגדד במושגים הוויזואליים של שחרור צרפת ב-1944, ניסתה העיתונות האמריקנית להציג את המעורבות האמריקאית במלחמה בעיראק, השונה מכל בחינה מהשתתפותה של ארצות הברית בחזית האירופית ב-1944-1945, כשוות ערך מבחינה מוסרית למלחמת העולם השנייה ה"טובה".

מאמר זה מבקש להתחקות אחר ההיסטוריה של "תמונת הלוחם", ובייחוד באופן שבו היא תרמה לעיצוב הדימוי הכוזב של מדיניות החוץ האמריקנית, שהצדיקה עד היום דומיננטיות אימפריאלית, מנקודת מבט מגדרית. את עצמתה כמכשיר אימפריאלי שאבה "תמונת הלוחם" מהאמונה הרווחת שצילום מציג את ה"אמת". כפי שסוזן זונטאג כותבת בספרה "הצילום": "צילום נתפס כחוכמה שאיננה שנויה במחלוקת שדבר נתון אירע".⁶ במילים אחרות, הוא מתיימר להציג אמת, שמעצם נוכחותה המשתקפת בעדשת המצלמה אינה ניתנת להפרכה. בנוסף לכך זונטאג טוענת

1 במקור: *The Myth of the Viril G.I.: Gender and Photojournalism in the Second World War* (תרגמה: שרון גורדון).
 2 *Newsweek*, April 21, 2003.
 3 שם.
 4 *Time*, April 21, 2003.
 5 במקור: *The GI Photo (Ground Infantry)*, הכולנה לחייל הלוחם בצבא היבשה, או לחייל הפשוט ביותר. פורסם ב: Mary Louise Roberts, "La photo du GI viril: genre et photojournalisme en France à la Libération", *Le Mouvement Social* 219 (2007), 35-56.
 6 סוזן זונטאג, *הצילום כראי התקופה*, תל-אביב 1979, 10.

באקדחיו".¹⁵

"תמונת הלוחם" ממחישה אפוא את כוחו של הצילום, שיש בו כדי לאיין את הקונפליקטים ששררו בין החיילים האמריקנים לבין האוכלוסייה האזרחית הצרפתית. כמו כן היא מעידה על הרושם קצר המועד שהותיר קונפליקט זה בזיכרון הלאומי. המטרה המיידית והדחופה של האמריקנים בצרפת הייתה מיגורו של האיום הנאצי וסילוק הפשיזם. אך היה לארצות הברית יעד אידיאולוגי נוסף: לבסס את תפקידה כמנהיגה על ידי "הגנה" על אירופה מפני הקומוניזם. בפעולתם למימוש מטרה זו לא חשו נשיא ארצות הברית רוזוולדט וראש ממשלת בריטניה צירציל מחויבות כלשהי לצרפת החופשית. למעשה הם תכננו להקים בצרפת ממשלה צבאית אנגלית-אמריקנית. הם אף לא העניקו הכרה לשארל דה גול למרות השליטה הפיקודית שלו על הוועדה הצרפתית לשחרור לאומי ותרומתו הרבה להתנגדות הצרפתית. הפלישה של בעלות הברית בנורמנדי ביוני 1944 דווחה לדח-גול רק ברגע האחרון, ולא ניתנה לו הבטחה כי צרפת תהיה מדינה ריבונית לאחר השחרור. כתוצאה מכך הציב דח-גול פקידים משלו במשרדים מקומיים ואזוריים, וזכה לשליטה על צרפת באמצעים, אם לומר ישירות, "בלתי חוקיים". פקידים אלה התלוננו פעמים רבות על תוקפנות אמריקנית בסגנון ממשלתי, כגון מאסרים ואכיפתן של בחירות לראשות העיר.¹⁶ בעלות הברית נאלצו בהדרגה לזנוח את תכניותיהן לממשל צבאי והכירו ברפובליקה של דח גול רק באוקטובר, שנה אחר כך וגם אז רק כממשלה זמנית בפועל ולא כסמכות חוקית בצרפת.

למרות הנראה לעין, משימת השחרור שבה הייתה ארצות הברית מעורבת לא הייתה פשוטה כלל ועיקר. אף שלא הייתה לשליטה ריבונית, היא ניצלה את נוכחותה הצבאית ב-1944-1945 כדי לפקח על החיים הכלכליים, החברתיים והפוליטיים של צרפת ולווסתם. הצרפתים מצדם נטרו לאמריקנים טינה בשל הירידה במעמדה הבין-לאומי של צרפת. קצין משטרה אחד טען כי בני ארצו "אינם מבינים כי צרפת אינה ניצבת בבימת העולם במקום הראוי לה כמדינה שהקריבה קרבנות רבים ובשל ההיסטוריה שלה והניסיון שצברה בשאלות בין-לאומיות חשובות". אך תמור מכך, הוסיף, הצרפתי הממוצע נאלץ "לפשט את ידו" בפני החיילים האמריקנים כדי לקבל אספקה וגז.¹⁷ דבר המערכת בעיתון נורמנדי מאוגוסט 1945 תיאר את הניגוד בין צרפת לבין אמריקה כך: "מוחלשת, נאבקת להשיב את שיווי המשקל שלה, ועדיין מודעת לתהילת עברה ועתידה, צרפת סובלת מכל דבר הפוגע לכאורה בגאוותה ובישרה הלאומי. לעומת זאת, ניכר שארצות הברית המהוללת והגאה, ובצדק, בכוחותיה הצעירים, המנצחים והמסעירים, רואה עצמה כמביאה לעולם בשורה חדשה, שאותה היא מציגה בביטחון עצמי מעורר דאגה".¹⁸

חשוב לציין כאן כי רגשות מחאה וטינה מעין אלה מוזכרים ומושמעים מדי יום ביומו בעיתונות הצרפתית ביחסה ל"שחרור" בגדד. וכך, לעומת העיתונות האמריקנית שתיארה את "שחרור" בגדד באפריל 2003 כאירוע "עליו", התקשורת הצרפתית הביעה עמדה מעורבת ככוונה תחילה. אמנם אין הדבר מפתיע משום שמלכתחילה התנגדה צרפת, הציבור והממשלה כאחת, לפלישה האמריקנית, אך ניתן היה לשמוע במובלע גם את הדיה של מלחמת העולם השנייה. כלומר, את האופן שבו הזיכרונות המתנגשים של מלחמת העולם השנייה נוכחים בפרשנות למציאות של ימינו. המאמר "בגדד משוחררת אך מיררה" בעיתון *L'express* פותח בתיאורה של אשה בגדדית הימרימה קול זעקה זועם על הכיבוש: "ראו את הייאוש הזה, את הבניינים הללו העולים בלחות... האמריקאים לא עשו מאום. הם לא נמצאים כאן כדי להרוג את סדאם חוסיין, אלא כדי לחובל את העם העיראקי אל

מנעה במכוון פעולות שיקום כדי לחזק את השליטה הכלכלית שלהם.⁸ המשחררים שתו יתר על המידה, הרעישו, נהגו בגיפיים שלהם מהר מדי, היו מעורבים בקטטות רחוב ובגניבות, ונהו אחר הנשים המקומיות. בדיחה נורמנדית ידועה אומרת כי "בתקופת הגרמנים היה על הגברים להתחבא, אך עם בואם של האמריקנים היה עליהם להסתיר את הנשים".⁹

העיר לה-אבר (Le Havre) בנורמנדי היא דוגמה טובה לכך. בעיר זו היה הנמל הפעיל ביותר מבחינת האמריקנים לתנועת חיילים ואמצעי לחימה. בין אוקטובר 1944 לאוקטובר 1945, עברו כמעט ארבעה מיליון חיילים דרך לה-אבר, בכניסתם אל חזית המלחמה האירופית או ביציאתם ממנה. אלימות נגד האוכלוסייה האזרחית הגיעה לשיאה בקיץ 1945. ב-11 ביוני, למשל, כוללים רישומיה של משטרת לה-אבר שש תקריות פריצה וחדירה, שתיים מהן כללו תקיפה ושתיים גניבה, וארבעה מקרי תקיפה ושני מקרי גניבה אחרים – כולם על ידי חיילים אמריקאים. באותו היום נפצעו גם שלושה מאנשי העיר מפגיעת גיפ אמריקני. תלונה על "פשעים מכל סוג שנעשו יומם וליל נגד אוכלוסיית לה-אבר... על ידי האמריקנים", כתב מסייה גוסללי במכתב נועם לראש העיר של לה-אבר, פייר וואזן (Voisin) [הם] רצו, תקפו, ושדדו ברחובות ובבתני, וזו שלטון טרור שהוטל עלינו על ידי שודדים במדיים".¹⁰ "האם שרדנו את ההפצצות של בעלות הברית רק כדי למצוא את מותנו על ידי חיילים אמריקנים?" שאל אזרח אחר, מסייה ליברה (LeBras).¹¹ בכתבה ידועה למדי שפורסמה ב"לייף מגזין" בדצמבר 1945 ציטט ג'ו ווסטון בעל בית קפה בלה-אבר שהותקף על ידי חייל אמריקני ותיאר את הנוכחות האמריקנית כך: "פרשנו את זרועותינו כדי לאמץ את המשחררים אל לבנו. קיבלנו את מתנת השחרור כפי שחבר מקבל מתנה מחברו הטוב. כיום, נפלו ידיי לצדי גופי ולבי היה לאבן. חשבנו שאנו מקבלים חברים שלא יגרמו לנו לחוש בושה במפלתנו. במקום זאת הגיעו אטימות, יחרה, נימוסים גרושים ורהבתנות טיפוסית של כובשים".¹²

למרב הצער תלונות אלה לא היו רק בלה-אבר. סקירה כללית יותר מגלה שבאוקטובר 1944 רווחה בקרב הצרפתים תחושה שהאמריקנים נוהגים כלפיהם בהתנשאות ובזלזול.¹³ ב-1944 נרשמו בדוחות של הפקידים שמונו על ידי הוועדה הצרפתית לשחרור לאומי של דח-גול, תלונות על אלימותם של הלוחמים האמריקנים. בערים נוספות, בעיקר בריים ומרסי, שהייתה בהן נוכחות משמעותית של כוחות אמריקנים, החרפה בעיית "התרופפות המשמעת בקרב כוחות הברית". וכך, למשל, ביוני 1945 דיווח פקיד במרסי כי חילופי דברים פוגעניים בין שמונה אמריקנים לבין מלח צרפתי "הידדרו לקטטה שהסתיימה בפציעת ירי", ו"נשים שעברו ברחוב הותקפו אף הן".¹⁴ גם בדוחות של המשטרה הצבאית בשנים 1944-1945 נרשמו מקרים של תקיפה, גניבה ואונס שביצעו אמריקנים. בדוח של הלגיון השלישי של רואן מפברואר 1945 הופיעה העדות הזאת: "ב-30 בינואר פרץ קצין אמריקני שיכור לביתו של מסייה ליליבר (Lelièvre) מ-שף-דו-פונט (Chef-du-pont) ודרש לשכב עם אשתו. משנתקל בסירוב שבר הקצין את הרהיטים שהיו בבית וירה מספר יריות

⁸ Bergère Marc, "Français et américains en Basse-Seine à la Libération (1944-1946): des relations ambivalentes", *Les Étrangers dans l'Ouest de la France, XVIIIe-XXe siècles*, Colloque de Cholet July 25-26 2002, *Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest* 109.4 (2002).

⁹ Elizabeth Coquart, *La France des G.I.'s: Histoire d'un Amour Déçu*, Paris 2003, 74.

¹⁰ Letter (October 8, 1945), Archives Municipales Le Havre FC H4 15-6.

¹¹ Letter (November 26, 1945), Archives Municipales Le Havre FC H4.

¹² Joe Weston, "The GIs in Le Havre" (manuscript), Archives Municipales Le Havre FC H4 15-5.

¹³ Régine Torrent, "L'image du soldat américain en France, de 1943 à 1945", *Les Américains et la France 1917-1947: Engagements et représentations*, François Cochet, Marie-Claude Genet-Delacroix and Hélène Trocmé (eds.), Maisonneuve et Larose 1994, 239.

¹⁴ 4023 Rapports du Commissaire de la République, Marseilles, July 15 1945, Archives Nationales, *Séries AN F1a Mission Militaire de Liason Administrative 1944-46*.

¹⁵ 027720 Troisième Legion R/2 1944-45, Rouen, Synthèse Mensuelle sur l'état d'esprit des population February 1945.

¹⁶ 4005, François Coulet, Normandie, Archives Nationales, *Séries AN F1a Mission Militaire de Liason Administrative 1944-46*.

¹⁷ Synthèse pour la période du 15 septembre au 15 octobre 1944, Lieutenant Colonel Girard, director of the Gendarmerie, Archives Nationales 72AJ 384.

¹⁸ Normandie, August 25-26 1945 quoted in: Bergère Marc, "Français et américains".

הזה: "בכל מקום שבו מופיעים הכוחות המאוחדים, מקבלים הצרפתים המשוחררים את פניהם בשמחה. כאן מקבלת צרפתייה קשישה עם בני משפחתה את פניהם של האמריקנים העוברים דרך כפר נורמנדי".²²

בחודשים שלאחר מכן המשיכה גרסה מאוחרת יותר של התמונה להופיע בעיתון. למרות ההבדלים בין הגרסה המאוחרת לגרסות המוקדמות, נותרו שני מרכיבים מרכזיים קבועים. המרכיב הראשון הוא הדגשתן של הקטגוריות "צרפתי" ו"אמריקני" וכן "משוחרר" ו"משחרר" באמצעות הבדלים מגדריים. "אמריקה" הייתה גבר, ו"צרפת" – אישה. המרכיב השני, המתקשר לפמיניזציה של צרפת, היא הצגתה העקבית של הפלישה האמריקנית לאדמת צרפת במונחים מיניים. נבחן את כל אחד מהאלמנטים הוויזואליים האלה בנפרד. המרכיב הראשון בצילומים אלה, זיהויה של צרפת עם נשיות, מושגת על ידי הפיכתן של נשים המופיעות בהם למטונימיה של צרפת, כלומר לתמונה מייצגת שלה. האפקט הוויזואלי הזה נוצר במידה מסוימת כתוצאה מן המציאות הדמוגרפית. בתחילת 1944 היו שני מיליון גברים צרפתים בעלי כושר גופני כלואים במחנות עבודה או במחנות מאסר גרמנים, ורבים אחרים הסתתרו בעודם עסוקים בפעולות התנגדות מחתרטיות או בהכנות למלחמה בצפון אפריקה. ולכן צרפת הייתה במידה רבה אומה של נשים, ילדים וזקנים.²³ ברם, מעבר למציאות הדמוגרפית יש לאופן הצגתן של נשים בתמונות אלה משמעות סמלית, החוזרת על דרך הצגתם של ילדים בארצות הכבושות במזרח כנשים. במשך מאות שנים שלטה התפיסה שדימתה את העליונות הפוליטית של המערב על המזרח לבעלותם המינית של גברים מערביים על נשים מזרחיות.²⁴ בהתנשאות הגלומה בתמונות אלה מתקיימת רציפות של ההיגיון המגדרי, אך הגיאוגרפיה של מזרח ומערב השתנתה. אירופה לא הייתה כעת האימפריאליסט המערבי אלא ארצות הברית של אמריקה והמזרח לא היה עוד הילדים ברחבי האימפריות האירופיות, כי אם מערב אירופה עצמה. כעת היו אלה תושבי מערב אירופה, ובייחוד הצרפתים, שהוצגו כנשים כנועות ואסירות תודה לנוכח כוחות הצבא האמריקני המשחרר.

העברתה של הרטוריקה הקולוניאלית אל ההיגיון הפנימי של היחסים הצרפתיים-אמריקנים מובנת היטב, בהתחשב בעובדה שמלחמת העולם השנייה הייתה שלב חשוב בעלייתה של האימפריה האמריקנית. ההיסטוריון נייל פרגוסון (Ferguson) ציין לאחרונה ש"רוב האמריקנים מרגישים אי-נחת כאשר מייחסים את המילה אימפריה לארצם". ואילו בעבר היו אלה רק ביקורות מהצד השמאלי של המפה הפוליטית או מחוקריה של מדיניות החוץ של ארצות הברית שהעניזו לדבר על "אימפריה" אמריקנית. לעומת זאת בשנים האחרונות מודים אפילו היסטוריונים שמרניים כפרגוסון בקיומה של "אימפריה" כזאת ומצביעים על מלחמת העולם השנייה כשלב מכריע בעלייתה. אמנם נקודת המפנה יכולה הייתה לחמוק מעיניהם של האמריקנים, אך לא מעיניהם של אימפריאליסטים מובהקים - דהיינו הבריטים. כך, למשל, ב-1944 העיד הדיפלומט אלן וואט (Watt) שזיהה באמריקה את קיומם של מה שהוא כינה "סימנים להתפתחותה של גישה אימפריאליסטית חסרת שורשים" וההיסטוריון ארנולד טוינבי הבחין "בשלב הראשון של התהוותה של אימפריה עולמית אמריקנית".²⁵ תפנית זו לא נעלמה גם מעיניהם של הצרפתים, שחששו מפני עלייתו של אימפריאליזם אמריקני, לאחר מלחמת העולם השנייה. בתקיפות שבה עמד דה גול מול בעלות הברית הוא ביטא את

מותו. המאמר ממשיך ומספר שאז פנה אל העיתונאי קשיש וניסה לשווא "לעצור את פרץ רגשותיו". "אמור... אמור... אמור לכל העולם שחיליו של בוש מעודדים את הבוזים והחומסים".¹⁹ הטקסט שבא לאחר מכן מתאר את הכאוס שהתחולל בעקבות הפלישה, את הבליזה וההרס של רכוש. זהו בפשטות אחד מביטוייה של תרבות הזיכרון המעוגנת בחוויה של האוכלוסייה הצרפתית האזרחית ב-1944.

מגדריות ומיניות: "תמונת הלוחם" בעיתון "כוכבים ופסים"

ההעמדה הסמלית של חיבוק מאושר של אמריקנים וצרפתים ב"תמונת הלוחם", לא רק התעלמה מאמנות מסוימות הנוגעות לשחרור, אלא גם נטרלה מתחים פוליטיים מורכבים. תמונה זו מייצגת היטב את האופן שבו הפך הצילום העיתונאי בעתות מלחמה לאמצעי אימפריאלי בידי הצבא האמריקני. אך היכן וכיצד הופיעה תמונה זו ב-1944: נפתח באופן הייצור החומרי של "תמונת הלוחם", הקשור באורח הדוק לפופולריות הגוברת של הצילום העיתונאי בשנות ה-30 של המאה ה-20. שתי התפתחויות טכנולוגיות אפשרו סוג חדש של צילום עיתונאי בתקופה שבין מלחמות העולם. הראשונה הייתה פיתוחה של שיטת חצי-גוון, שהורידה את מחירי הפקתן של תמונות באיכות גבוהה במגוונים ובעיתונים. השנייה הייתה פיתוחה של מצלמת ה-35 מ"מ: הצמצם שלה היה מהיר יותר ומידתה קטנה יותר, וכך אפשר היה לצלם בהיחבא בשיטת 'המצלמה הנסתרת'. כתוצאה מהתפתחויות אלה וכתגובה לביקוש הגובר בציבור האמריקני לתמונות חדשותיות, החלו לצאת לאור ה"לייף", בנובמבר 1936, ושישה שבועות לאחר מכן מתחרהו ה"לוק".²⁰ מלחמת העולם השנייה הייתה אפוא המלחמה הראשונה בהיסטוריה שזכתה לכיסוי עיתונאי על ידי צלמים שהיו צמודים אל הלוחמים בעת קרב. דמותו של הלוחם הייתה חלק ממהפכה זו בצילום העיתונאי. הופעתה ה"עיסתרת" רק הגדילה את תפוצתה הרבה: בכל מקום נראה היה שלוחמים התקבלו בנשיקות ספונטניות. למעשה, לתמונה זו יש היסטוריה משלה הניתנת לבחינה באמצעות השדה הוויזואלי וההקשר הצילומי שבהם נוצרה.

אפשר לשער כי "תמונת הלוחם" התפתחה מתוך הצילום העיתונאי החמוני דאז, כדוגמת המגזינים "לייף" או "לוק". יחד עם זה, התמונה איננה קיימת בעבודותיהם של שני הצלמים המפורסמים ביותר של "לייף" בזירה האירופאית, רוברט קאפה (Capa) ומרגרט בורקה-וויט (Bourke-White). לעומת זאת, הופעתה בעיתונות הצבאית האמריקנית החלה זמן קצר לאחר יום הפלישה לנורמנדי, בעיקר בעיתון "כוכבים ופסים". העיתון, שהופק בתמיכתה של ממשלת ארצות הברית במיוחד עבור הכוחות שהוצבו באירופה, היה החשוב ביותר מבין המגזינים שנועדו לכוחות הלוחמים. תפקידו, כפי שנכתב בגיליונו הראשון, היה להיות "סמל לדברים שעל הגנתם ולשם הפצתם אנו נלחמים בעולמנו המאויים". הוא מייצג את המחשבה החופשית והביטוי החופשי של אומה חופשית. עם זה, לבקשתו המפורשת של הגנרל דוויט אייזנהאואר (Eisenhower) שטען כי רק "עיתונים מהוגנים" יכולים לזכות באמונו של הדרג הפיקודי הגבוה, לא השתמש העיתון בתעמולה בוטה.²¹ ביומרתו לריאליזם, הפך הצילום העיתונאי לשחקן מפתח בדיווחי המלחמה של ה-"כוכבים ופסים". הצילומים בעיתון נראו "הוגנים" גם כאשר הגרסה שהציגו בפני הלוחמים הייתה אידאליזציה של המלחמה. רק כמה ימים לאחר הנחיתה בנורמנדי, ב-24 ביוני 1944, החלו להופיע שלושת דפוסי האב הראשונים של "תמונת הלוחם" ב"כוכבים ופסים". תמונות אלה שהציגו את הכוחות האמריקנים מתקבלים בברכה על ידי נשים וילדים צרפתים נרגשים זכו לכותרות מהסוג

²² Stars and Stripes, June 24, 1944.

²³ ראו למשל: Doris Fleeson, "Into the Heart of France", no place or date, *Bibliothèque historique de la ville de Paris*, Boîte XXXII, Presse Américaine, Fonds actualités. הכפריים של נורמנדי מיד לאחר הנחיתה: "נדחמתי שוב, כיון שהייתי פעמים קרובות בצרפת, מהיעדרם של גברים. רק הזקנים ביותר נראו במספרים משמעותיים. כמעט כל הגברים הצרפתים היו שבוים מלחמה או עובדי עבודות כפיח... כל דבר ובכל מקום רק לא עם משפחותיהם.

²⁴ Edward Said, *Orientalism*, New York 1979.

²⁵ Niall Ferguson, *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*, New York 2004, 66-68.

¹⁹ "Baghdad libérée mais amère", *L'express*, April 17, 2003.

²⁰ Cara Finnegan, *Picturing Poverty: Print Culture and FSA Photographs*, Washington 2003, 170, 242.

²¹ Alfred Cornblise, "American Armed Forces Newspapers in World War Two", *American Journalism* 12.3 (Summer 1995), 213-224.

הנשים רק מעט יותר מהנוף שמולו פעלו בגבריות ובצבאיות. מבחינה ויזואלית יצרו התמונות תסריט שבתוכו אפשר לדמיין את הרפתקאותיהם של האמריקנים. ולבסוף, ההמשגה של יעדיה של ארצות הברית כיחסים בין המינים הפך את המתח הצרפתי-אמריקני באופן סימבולי למיזוג עליו, פשוט וטבעי וכך העניק לחיילים תחושה של ביתיות בצרפת.

לאחר שחרור פריז באוגוסט 1944 העמיק הממד הארטי של המיזוג הסמלי. ידוע היטב שלא בעלות הברית ובהם האמריקנים שחררו את פריז, אלא התקוממות ספונטנית של חברי המחתרת הצרפתית, שמלחמתם הקשה מרחוב לרחוב תוגברה על ידי הדיוויזיה השנייה של גנרל קלרק ושל צבא השחרור הצרפתי [FFI]. בהנחייתו הישירה של אייזנהאואר באו האמריקנים בעקבות קלרק ודה-גול כאשר נכנסו המנצחים הצרפתים לפריז ב-25 באוגוסט בתרועת ניצחון. זו הייתה אפוא פרשנות של דה-גול, שפריז "שוחררה על ידי אנשיה שלה, בעזרת הצבא הצרפתי".²⁹ אמנם אין בפרשנות זו כל גילוי של נדיבות כלפי בעלות הברית אך היא אינה רחוקה מן האמת. אף על פי כן, שחרור פריז מתואר ב"כוכבים ופסים" לחלוטין כאירוע אמריקני, שהצרפתים ביטאו את הכרת תודתם עבורו באורגיה של נשיקות. לפי הפיליטוניסט ארני פייל (Pyle) ב"כוכבים ופסים", "האנשים בכו ממש בעודם מנשקים אותך וקוראים 'תודה! תודה! תודה שבאתם'".³⁰ בימים ובשבועות שלאחר מכן, יצק ה"כוכבים ופסים" את השחרור והחינוניות המינית-הטרנסקסואלית שלו לתוך "הרגע" המכונן של המלחמה באירופה, בהא הידיעה. לעומת פייל שציין כי "כולם נישקו אותך – ילדים קטנים ונשים זקנות, גברים בוגרים ונערות יפות", התמקד העיתון ביחסים ארוטיים בין לוחמים לבין פריזאיות צעירות.³¹ קוראים יכלו ללמוד, למשל, מספר ביטויים בצרפתית ובגרמנית כדי ליצור לכאורה תקשורת טובה יותר עם האוכלוסייה המשוחררת. ההבדל בין מה שנחשב גרמני במהותו לבין מה שנחשב צרפתי מאיר עיניים. בגרמנית למדו קוראים משפטים כגון "אין סיגריאות", "השלך את נשקך" ו"בשורה, קדימה!" ואילו משפטים חיוניים בצרפתית כללו "את יפה מאד", "יש לך עיניים מלבבות", "אני גנרל", "אינני נשוי", ו-"האם הורייך בבית?".³²

תמונות ב"כוכבים ופסים" הראו את השחרור כהרפתקה ארוטית. באחד הצילומים, שכותרתה "המכירה את את הגיטרבג" נראו חייל וצרפתייה הרוקדים זה עם זה ומוקפים בקהל צופים.³³ הפרזאיות שבתמונה הייתה מטעה. היא צמחה מהיעדרו של ביטוי כלשהו בעיתון "כוכבים ופסים" למתח הפוליטי בין בעלות הברית לבין תומכי דה-גול. תמונה אחרת שכותרתה "פריז העליזה מקבלת את פני הינקים – ועוד איך!" תיארה כיצד "הנציגות הקטנה של כוחות אמריקנים שנכנסו לפריז אתמול מוקדם בבוקר, התקבלה בצחוק ונשיקות, פרחים ויין. ובתמונה שמעליה, שלושה לוחמים שזה עתה הגיעו לבירת צרפת, 'מכוננים יחסים צרפתיים-אמריקאים על ראשו של טנק'".³⁴ תמונה וטקסט פעלו במשולב כדי להפוך את היחסים הצרפתיים-אמריקאים לרומן הטרנסקסואלי שמח. כמו במחול קופצני, לא יכלו צחקוקים ונשיקות לעורר תרעומת. העיתון "כוכבים ופסים" שילב טקסטים שהלמו את המסר בתמונות. כך, למשל, באותו עמוד, מימין לתמונה של "פריז העליזה" יכול היה הלוחם לקרוא על תכניתו של טרומן להקים בסיסים צבאיים באוקיינוס השקט כדי "להבטיח שלום מתמשך" ולנטרל סיכונים לביטחון האומה האמריקאית.³⁵ למרות שבמבט ראשון נראה כי אין קשר בין התמונה לבין דברי טרומן על אודות הביטחון, למעשה היו שניהם כפופים לאותו היגיון.

²⁹ Maurice Larkin, *France since the popular Front: Government and People*, Oxford 1988, 116.
³⁰ Ernie Pyle, "A Report from Paris", *Stars and Stripes*, August 28, 1944.
³¹ שם.
³² שם.
³³ *Sars and Stripes*, August 24, 1944. הגיטרבג היה ריקוד סווינג פופולרי בארצות הברית של התקופה.
³⁴ *Stars and Stripes*, August 26, 1944.
³⁵ שם.

סירובם של בני עמו להפיכתה של צרפת למושבה אמריקאית.²⁶ תיאור המטרות של אמריקה במלחמה במונחים של יחסים הטרנסקסואלים היה המרכיב הוויזואלי השני בצילום העיתונאי ב"כוכבים ופסים". אפקט זה הושג לא רק באמצעים ויזואליים אלא גם טקסטואלית באמצעות המלל שליווה את התמונות. כך, למשל, ב-9 בספטמבר הראה העיתון תמונה של אישה מחייכת עם הכתובית 'עבור זה אנו נלחמים' [ראה איור 2].

כך נראות מטרותיה של ארצות הברית באירופה, ויזואלית וטקסטואלית כאחת, כדף תמים וטהור לשמח נשים. "הצרפתים משועים על הינקים", זועקת הכתובית, "לוחמים רבים שמעולם לא הקדישו מחשבה רבה לחירות, בטרם למדו על אודותיה מחיוכים ומדמעות השמחה של עמים שאיבדו את חירותם בארבע שנים שחורות. אם נלחם קשה גם כדי לשמור על רצונם הטוב של העמים המשוחררים באותה המידה בה נלחמנו כדי להרוויח אותו – יש תקווה לימים מאושרים יותר". החייל הונחה להבין את משמעות ה"חופש" כחיך מעריץ על פניה של כל אישה. תיאורן של המטרות האמריקאיות כמאמץ לשמור על הנערות הצרפתיות הללו

איור 2:
Stars and Stripes. © 1944, 2007 *Stars and Stripes*

"המשוגעות" על הינקים, אף הוא ניסוח במונחים הטרנסקסואלים. מי שמכיר את המקום החשוב שתפסו ה- pin-ups בתרבות הצבאית האמריקנית במהלך המלחמה, כלומר תמונות הפוסטר או השער שעליהן דמויות של נערות, אינו תמה על תיאורן של מטרות המלחמה כרומנסה הטרנסקסואלית. תמונות הפוסטר הללו מהעיתון "כוכבים ופסים" היו נפוצות על מטוסייהם של לוחמים ועל יריעות האוהלים. רוברט וסטברוק (Westbrook) טען שתמונות אלו סימלו את ה"הפרטה של המחויבות בתעמולה של מלחמת העולם השנייה". בעידן שאידאלים כ"חופש" ו"דמוקרטיה" הפכו למעורפלים ואפילו חסרי משמעות ללוחמים, יחסים אישיים וגם נערות פוסטר שכלפיהן "לא היו ללוחמים כל תביעות מיניות", סימלו את מה שהם נלחמו עבורו.²⁷ "בתוך מציאות העשן, הצחנה והמוות של המלחמה", קוראת הכתובית הצמודה לתמונתה של נערת שער ב"כוכבים ופסים", "היא מקשרת אותנו אל הארץ שאנו אוהבים, הארץ הטיפשית, המצחיקה, הפיקחית והשמחה היכולה לייצר את הטנקים הטובים ביותר בעולם, את המטוסים הטובים ביותר – ואת עוגת הגבינה הטובה ביותר".²⁸ בדרך זו יצרה תמונת הפוסטר הקבלה בין האישה האמריקנית לאמריקה עצמה. כמה הגיוני אפוא שנשים צרפתיות תייצגנה את צרפת. תמונות אלו עשו שימוש נוסף של בצילום לצורכי תעמולה. הם הראו באיזה אופן הנושאים המיניים לא רק שימשו מטאפורה המסבירה את שליחותה של אמריקה במלחמה אלא עמדו בבסיסן של המטרות התומרות שלשמן הייתה המלחמה. להצגתם של יעדי המלחמה במונחים הטרנסקסואליים היו שלושה יתרונות בולטים: ראשית, היא העצימה את גבריותם של הלוחמים. שנית, היא הציגה את כניעתה של צרפת לפלישה האמריקנית במונחים מגדריים. עבור הלוחמים היו

²⁶ Richard Kuise, *Seducing the French*: בעיקר בשנות ה-50, ראו: *The Dilemma of Americanization*, Berkeley 1993.
²⁷ Robert Westbrook, "I want a Girl, Just Like the Girl That Married Harry James", *American Quarterly* 42.4 (December 1990), 587-614.
²⁸ *Stars and Stripes*, September 18, 1944.

השחרור בעיניים צרפתיות

הקריאה האימפריאליסטית האמריקנית של שחרור פריז מתבהרת לאור הדיווחים השונים על אותם האירועים שהופיעו ביומונים צרפתים בסוף אוגוסט 1944. במבט ראשון על שישה יומונים פריזאיים שיצאו לאור במהלך הימים האחרונים של אוגוסט מתברר עד כמה נתפס שחרור פריז אחרת בעיניהם של הצרפתים.³⁶ כאן היו "משחררים" צרפתים ולא אמריקנים. גם ביומונים אלה הופיעו בקביעות תמונות של לוחמים על טנקים ומשאיות בעמודים הראשונים, אך לא היו אלה לוחמים אמריקנים, אלא "הבחורים של לקלרק" וחברי הכוחות הצרפתים. ורק בתמונה אחת של שחרור פריז נראתה צרפתייה המנשקת חייל אמריקני. בשאר המקרים היו הגברים שזכו לחיבוק הצרפתי המפורסם מזוהים במעורפל כ"משחררים" או היו בבירור חיילים צרפתים.³⁷ עד ה-30 באוגוסט, מספר ימים לאחר כניסתם של האמריקנים לעיר, לא מופיע ב-*Le Parisien Libéré* ולו אזכור בודד אחד על מגע כלשהו בין לוחם אמריקני לבין צרפתייה. ביום זה ממש תיאר ה-*Le Soir* את ההתרחשות בכיכר האופרה כך: "הבחורים של לקלרק מתקשים לנוע בתוך החמון המרעע להם. צרובי שמש, מותשים, ומאשרים עד אין גבול. צריבות השמש על לחייהם הרעננות כמעט נעלמות תחת סימנים של שפתונים אדומים".³⁸

אף על פי כן, אין כמעט ארוטיות בתמונות מסוג זה בעיתונות הצרפתית. עבור הפריזאים, כך נראה, לא היה השחרור רומן שערורייתי כי אם מפגש משפחתי מחודש. כך, למשל, ב-26 באוגוסט תיאר ה-*Paris libéré* את האירוע כך: "יודאי שאנו מודעים לחשיבותו של התפקיד שמילאו האמריקנים בקרב על צרפת ואילו זכויות הם צברו בארצנו. אך ראשית לכול תטעם פאריס את השמחה הטוהרה של מפגש משפחתי מחודש לאחר פרידה ארוכה". העיתונים הצרפתים אף יצרו אווירה של נורמאליות ויציבות חברתית באמצעות קידומו של מוסד הנישואין הבין-מיני. כבר ב-29 באוגוסט הציג ה-*Ce Soir* את הזוג הראשון שהתחתן בעיריית פריז לאחר עזיבתם של הגרמנים. גם קשרים צרפתיים-אמריקנים הוצגו ביומונים הצרפתיים כבעלי אופי משפחתי. בתמונה אחרת מתאספים צרפתים ואמריקנים יחד סביב טנק ואילו ב-*Ce Soir* נראות שתי הקבוצות כמתאספות לתמונה משפחית. במקום לשמש תפאורה שמולה מתעצבת גבריות אמריקנית לא ניצבים האזרחים הצרפתים הללו במעמד של "משחררים", נראים האמריקנים והצרפתים עומדים זה לצד זה כחברים לנשק נגד הנאצים או כשוויים החולקים יחד את הניצחון. ההקשר שבו מופיעה התמונה מחזקת את משמעותה. מעל תמונה זו, על עמוד השער של ה-*Ce Soir*, הופיעה תמונה בה מוקף שארל דה-גול בהמון מעריצים. בכותרת נכתב: "גנרל דה-גול, מכותר, פשוטו כמשמעו, על ידי המון נלהב, התקשה מאד להיכנס אל הוטל-דה-וילי". בניגוד לתמונתו של דה-גול נעדרת אפוא התמונה המתארת מגע צרפתי-אמריקאי התלהבות. התשוקה הצרפתית עברה מעל ראשי האמריקנים רק כדי להציף את דה-גול.³⁹

כיצד יש להבין, אפוא, את הניגוד בין גרסת השחרור הצרפתית לזו האמריקנית? למעשה, ניתן להיעזר שוב בהשוואה למחוזותיה המזרחיים של האימפריה האירופית. ברטוריקה האימפריאליסטית שימשה העצמתם של הגברים האירופאים וטשטוש גבריותם של "ילידים" כאסטרטגיה בחיזוקה של הסמכות הקולוניאלית הלבנה. כדי להבטיח את גבריותם היה על מתיישבים לבנים לתחזק בבעלותם אישה מבנות המקום, אך היה עליהם להבטיח את נאמנותן של נשותיהן במטרופולין האירופי. במקרה האמריקני, לא הייתה הוכחה לגבריותם של הלוחמים אלא אם בנוסף ל"פינוקי הניצחון" של הנשים בצרפת, הם יכלו להבטיח גם את נאמנותן של נשותיהם

וחברותיהם שבבית. נושא זה הפך דוחק במיוחד בתקופה שבה הרוויחו, בהיקף חסר תקדים, נשים אמריקניות צעירות, רווקות ונשואות, את מטה לחמן מחוץ לביתן. סוזן גובר (Gubar) הראתה שהתעמולה של בעלות הברית "כוונה ישירות לפחדיהם של המשרתים בצבא מפני בגידתן של נשותיהם".⁴⁰ לטענתה של אליזבת קוקארט (Coquart), ראו הלוחמים האמריקנים את הצרפתיות דרך חוויותיהם עם נשים אמריקניות: "הנשים הצרפתיות, שנתפסו כאובייקטים מיניים, נראו בעיני החיילים כנועות ונכונות יותר לספק את גבריותם מהנשים האמריקניות, שנתפסו על ידם כמשוחררות ותובעניות מדי".⁴¹

כיצד אפשר להבטיח בימים טרופים כאלה את הנאמנות המינית של האשה, שיש בה חיזוק של הגבריות? המגזין "לייף", שבו הופיעה בספטמבר 1944 התמונה "חייל ונערה" שבה נראים חייל ואישה צרפתית מתנשקים על גבי כלי רכב צבאי, הרבה לעסוק בשאלה זו.⁴² תמונה זו, שחדרה אל הזרם המרכזי של תרבות ההמונים האמריקנית, כאשר הופיע ב"לייף", שינתה את משמעותה, והפכה מסמל ליחסים צרפתיים-אמריקנים לסמלה של הנאמנות המינית הגברית מעבר לים. גרסה זו של "תמונת הלוחם", שצולמה על ידי רלף מורס (Morse), חוללה שערורייה, ולפי עורכי ה"לייף", הייתה ל"אחת מתמונות המלחמה המודפסות ביותר". ה-*Des Moines Register* שהריח סיפור טוב, שיגר עיתונאי שידובב את הנשים המקומיות בכדי לעורר את קנאתן וזעמן וכדי לשמוע את תגובותיהן. התגובות דווחו בהרחבה, כולל כתבה ב"לייף" שבה טענו "מספר נערות מאייווה שלא אהבו את הנשיקה הזאת בפריז". הכתבה לוותה בצילומיהן של שבע עשרה נשים מאייווה, ורק אחת מהן הופיעה בעמדה המסורתית של אם המתזיקה את ילדה. שאר הנשים צולמו ליד מכתבתן או עבודתן בחליפות מחויטות, חולצות נקיות ומדים מעומלנים. התמונה שהתקבלה הייתה תמונה נאמנה של אמריקניות עובדות בשנות ה-40 של המאה ה-20. תגובתן הצוננת ביחס לנשיקה בפריז לא הייתה מעונבת כלל, ולעומת הצרפתיות שחיילו, נראו האמריקניות זעופות פנים. "אני רוצה שישמור את הנשיקה בשבילי", התלוננה גבי הוברט הנסון. "כאשר ראיתי את התמונות הללו שמחתי שהוא לא משרת בצבא" הודתה גבי וויליאם אוונס. "אינני אוהבת את מה שקורה על גג הטנק", העירה ווילמה האווקינס.⁴³ הקורא נדהם מהניגוד בין האופן שבו נראו הנשים הללו (נבונות, צוננות ומקצועיות), לבין התוכן של דבריהן - קנאה קטנונית ומיושנת. מחאותיהן של הנשים, שזכו להדפסות חוזרות ונשנות במספר מהדורות שונות של ה"כוכבים ופסיים" הבטיחו ללוחמים שהם נשארו בעדיפות ראשונה. אף מידה של עצמאות לא יכלה לגרום לנשים הללו להיות אדישות ביחס להפרתקאות המיניות של הגברים שלהם מעבר לים. התמונה, באופן שבו הופיעה במגזין "לייף", שינתה את משמעותה ושייכה את פחדיהם של הלוחמים בנוגע לנאמנות מינית: כעת היו אלה הנשים והאהובות שנותרות בבית, שהיו צריכות לחוש חרדה. בדרך זו חיזקה "תמונת הלוחם" את תחושת הגבריות האמריקנית בעורף כמו גם בחזית הקרב, ועזרה לחייל לחוש כמנהיג גברי וחזק הנקרא לשליחות של גדולה בעולם.

מגולחת הראש: ייצוג הגבריות הצרפתית ואתגרה

כאשר ביקשה אירופה לתחזק את הסמכות האימפריאלית שלה במאה ה-19, היה עליה לשלול את גבריותו של הגבר המקומי על מנת להעצים את גבריותו של הגבר האירופי. ב-1945 נעדרו מה"כוכבים ופסיים" גברים צרפתים, ואם הם נכחו שם - הם היו זקנים או נשיים. כך או כך לא יכלו הגברים

⁴⁰ Susan Gubar, "This is my Rifle, This is My Gun": World War II and the Blitz on Women", *Behind the Lines: Gender and the Two World Wars*, Margaret Higonnet et al. (eds.), New Haven 1987, 227-259.

⁴¹ Coquart, *La France des G.I.'s*, 74-75.

⁴² *Life Magazine*, September 4, 1944.

⁴³ *Life Magazine*, September 25, 1944.

³⁶ The papers surveyed include: *Le Paris libéré*, *Le Populaire*, *Ce Soir*, *France Libre*, *Le Franc-Tireur*, and *L'aube*.

³⁷ לדוגמה על הערפול בנוגע לזוהת הלאומית של המשחררים ראו: *France Libre*, August 26, 1944.

³⁸ *Ce Soir*, August 30, 1944.

³⁹ *Ce Soir*, August 27, 1944.

האופן שבו הציגו הדיווחים צרפתים על שחרור פריז את הגברים הצרפתים, הוא שוב ניגוד חריף לגרסה האמריקנית. בעיתונים פריזאים צולמו אזרחים גברים המברכים כוחות צרפתים, ובכך מצהירים שצרפת לא הייתה אומה נשית צרופת.⁴⁸ היא גם לא הייתה אומה שגבריה היו חסרי אונים. תמונות שער גדולות של פגישות בין שארל דה-גול וגנרלים של בעלות הברית, כאייזנהאואר ומנטגומרי, שימשו גילויי ראוות של גבריות צרפתית. בתמונות אלה לחצו המנהיגים צבאיים ידיים או התחבקו בסגנון גברי. כתבות אלה הציגו כותרות כגון "גנרל אייזנהאואר מצדיע לעוז רוחם של תושבי פריז. ההמון הפריזאי מופיע כדי לפגשו ולהריע לו".⁴⁹ מטרתו של דימוי זה היה ליצור תפיסה של סמכות פוליטית של הצרפתים על עצמם, ובייחוד להתאים למיתוס הגברי של הלוחם, ולהבטיח שוב לקוראים הצרפתים שסמכות איתנה, לגיטימית בעיני העולם, מנוטת את האומה. דוגמה בולטת ליצירתה של הסמכות גברית היא תמונתו של דה-גול בעמוד הראשון של *La France Libre* ("צרפת החופשית") שצולמה מזווית המדגישה את גובהו הרב יוצא הדופן, והכותרת שהוצמדה לה כינתה את דה-גול "טייס שהנהיג את ספינתה של צרפת במשך חמישים חודשים".⁵⁰ התיאורים של דה-גול ב-*La France Libre* הדגישו גם את עצמתו. כתבה שכותרתה "האיש של צרפת", תיארה, למשל, את דה-גול בצעירותו: "ילד גבוה שחור שיער, גברי מאד, רזה, מרוחק מעט, אך עם זאת עורר את הרושם שיש בו אנרגיה עצומה, כבר במבט ראשון".⁵¹ ולבסוף יש לציין שבניגוד ל"כוכבים ופסים", הציגו העיתונים הצרפתים את האמריקנים כתומכיו של צבא צרפת החופשית שאינם מבקרים אותו. "יש לנו כל מה שאנו זקוקים לו כדי להילחם", אמר לוחם אמריקאי ל-*La France Libre*, "מדחים לראות כיצד אנשי צבא השיחרור של צרפת הצליחו לעשות הכול, כמעט בלא סיוע, כמו בפריז".⁵² ייצוגים אלה של גברים צרפתים מעידים על מה שלוק קדוויילה (Capdevila) מכנה ה"חיפוש אחר גבריות בצרפת המובסת".⁵³ היסטוריונים טוענים שגבריותו הפגועה של הצרפתי הייתה יותר מיצירה גרידא של התעמולה האמריקנית. לדעתם, התבוסה והכיבוש ב-1940 הציגו את הגברים הצרפתים כמי שנשלו בהגנה על משפחותיהם ובכך פגעה בגבריותם.⁵⁴ כך, "עזיבתם של גברים צרפתים כאסיריה של גרמניה והתפקיד החיוני שמילאו נשים הן בעבודת המלחמה והן בפעולות התנגדות ערער עוד יותר על סמכותם הגברית".⁵⁵ הפילוסוף ז'אן פול סרטור טען שהעיתונות שהייתה "משתפת פעולה" עם הנאצים הציגה באורח מטאפורי מערכת יחסים בין צרפת לגרמניה כאיחוד מיני "שבו שיחקה צרפת תמיד את תפקיד האשה".⁵⁶ כוח הפך לנושא חשוב במאבק על השליטה על צרפת: מי ישלוט? גרמניה, ארצות הברית או הצרפתים עצמם! דה-גול דיבר על "האחוזה הגברית של ערינו וכפרינו שמיגרה לבסוף את האויב".⁵⁷ ב-30 באוגוסט 1944, *La Renaissance républicaine du Gard* הצדיק את אכזריותו של הטיחור בתגם 'צרפת תהיה חזקה או מתה'.⁵⁸ כפי שפבריס וירגילי (Virgili) הראה, העיסוק בכוחם של גברים בתקופת השחרור התמקד בצבא צרפת החופשית. אנשיה

לשמור על נשיותיהן ולדאוג להן ועוד יותר, לא יכלו לשחרר אותן מהכיבוש הנאצי. כאן אביא מספר דוגמאות. כתבה מיולי 1944 הציגה מלחים צרפתים מתייפחים על היותם רחוקים זמן כה רב מתברותיהם ופוחזים שמא שכחו אותם. בתגובה לפלישה האמריקנית, "אחד מהחיילים הפחות רגשיים על האונייה לא יכול היה לעצור את דמעותיו, נכנס לתאו ונשאר שם".⁴⁴ מספר חודשים לאחר מכן היללה כתבה אחרת על שחרור פריז את יחידת הלוחמה הצרפתית של ז'אק לקלר. "בחורים אלה הם לוחמים נפלאים", העיר אחד הלוחמים, "אנו רוצים אותם בסביבתנו".⁴⁵ הערה זו טיפוסית לתחושות ההתנשאות של הלוחמים האמריקנים כלפי גברים צרפתים: בעלות הברית היו הכוח הלוחם האמתי ולכן גם הגברים האמתיים. הגברים הצרפתים היו לכל היותר כוח עזר, גם כאשר מדובר היה בשחרור ארצם. "כוכבים ופסים" עיוות גם את התיאור של שחרור פריז כדי לפגוע בגבריות הצרפתית [ראה איור 3].⁴⁶

איור 3

Stars and Stripes © 1944, 2007 Stars and Stripes

בתמונה זו שני חיילים הנחנים מאורגייט הנשיקות, תמונה שכבר הפכה לסטריאוטיפית, אך שלישי צריך לסבול את חיבוקו של גבר צרפתי, שכובעו השובב ושפתיו המשתוקקות, מוכנות לנשיקה, מסמנים אותו כהומוסקסואל. ההשוואה של רובה עם גבריות גלויה ומפורשת בקריקטורה זו – קונדום עוטף את הרובה האחוז בידו של הנח. לבוש חבר המחתרת הגבר הצרפתי המוש היטב: סכינים חדות, רובים, ושרשרת קליעים. אך אף אחד מכלי הנשק הללו לא מוסיף לגבריותו. למעשה, מה שאנו רואים הוא גבר הנראה כאישה וחגורת הקליעים שלו נראית כשרשרת ארוכה שמוטה.

גברים צרפתים הוצגו ב"כוכבים ופסים" גם כחלשים. "תמונה זו היא כדור בדולח", אמרת כתובית הצמודה לתמונה המציגה גבר צרפתי זקן וחסר אונים. "הסתכלו לתוכו ותראו את חזון המחר. אתם רואים את העולם פונה לאמריקה לעזרה ולהנהגה. המבט המודאג, המפציר, המקווה בעיניו של קשיש זה יהיה בעיניו של כל העולם. השאלה על שפתיו תישאל משפתותיו של כל העולם. "מה עלינו לעשות?" הוא שואל. "היכן יכול אני לקבל אוכל? היכן יכול אני להשיג עבודה? כיצד אוכל לאסוף את משפחתי יחדיו?" אלו הן השאלות הגדולות. איננו יכולים להתחמק מהן. איננו יודעים מה אומר הקצין לקשיש בנושאים אזרחיים. איננו יודעים גם מה תאמר אמריקה לעולם. כל מה שאנו יודעים הוא שאמריקה היא אתה ואני והחברים שבבית. שהעולם סומך עלינו, מכבד אותנו ומביט בנו בהמתנה לסימן. וכן, בין אם תאהבו זאת בין אם לאו, אתה ואני והחברים שבבית נותנים לעולם את האות".⁴⁷ למרות הופעתו החלושה בתמונה, נחשב הגבר הצרפתי עדיין לבעל מעמד פטריארכלי השואל את השאלות "הגדולות". אך במקביל הוא חסר אונים מול כוחה של ארצות הברית שתפקידה הוא הנהגת העולם, אשר הוגדרה בפשטות כ"אתה, אני והחברים שבבית".

⁴⁸ *Ce Soir*, August 26, 1944.

⁴⁹ *La France Libre*, August 22, 1944.

⁵⁰ שם, September 14, 1944.

⁵¹ שם, September 15, 1944.

⁵² שם, September 22, 1944.

⁵³ Luc Capdevila, "The Quest for Masculinity in a Defeated France, 1940-1945", *Contemporary European History* 10.3 (November, 2001), 423-445.

⁵⁴ Michael Kelly and Corran Laurens, "The Reconstruction of Masculinity at the Liberation: La Femme au Turban" - les femmes tondues", *The Liberation of France: Image and Event*, H.R. Kedward and Nancy Wood (eds.), Oxford 1995; Fabrice Virgili, *La France "virile": Des femmes tondues à la Libération*, Paris 2000.

⁵⁵ Virgili, *La France "virile"*, 301.

⁵⁶ שם, 302.

⁵⁷ שם, 303.

⁵⁸ שם, 306.

⁴⁴ *Stars and Stripes*, July 1, 1944.

⁴⁵ *Stars and Stripes*, August 24, 1944.

⁴⁶ *Stars and Stripes*, October 14, 1944.

⁴⁷ *Stars and Stripes*, September 11, 1944.

(Chartes). אך רוב התמונות של טקסי גילוח הראש צולמו על ידי מקומיים, שניסיונותיהם להסריט את האירוע הפך לחלק מהטקס עצמו. טקס גילוח הראש העמיד זה מול זה בושה וכבוד. הוא השפיל את האישה שהייתה לקרבן, אך שחרר את הסובבים אותה. תמונות הגילוח, שנמכרו לעיתים כגלויות, לא סייעו לצרפת להחזיר רק את "כוחה" אלא גם לשקם את קיומה כאומה. [איור 4].⁶⁵

איור 4:

© Robert Capa/Magnum Photo

מהתכחשותה למורכבותה של הנוכחות הצבאית האמריקנית. בנוסף לכך, שתי התמונות האלה שיקפו אינטימיות מינית חוצת לאום כסמל למעמד הלאומי של צרפת. עבור קוראי ה"לייף", הנשים הצרפתיות היו נסיכות שניצלו, או נערות קלות דעת ופוחזות. לעומת הנערות האמריקניות הפשוטות אך הנאמנות, היו נשים אלה סמל לכל הרע שהתרחש כאשר הגברים שלהם נמצאו הרחק. גברים צרפתים נראו חסרי תועלת לא רק בהצלת נשותיהם אלא גם בשמירה ופיקוח עליהן. ניסיונותיהם להשיב את עליונותם באמצעות גילוח שערותיהן של נשים יכול להתפרש כמעשה של יאוש אך גם כשיקום הכוח. הצרפתים לא רק הושמו ללעג ולקלס על ידי הגרמנים, אלא שצרפת הפכה בשנית, ב"תמונת הלוחם" האמריקנית, לאומה של נשים שבה גברים חסרו את כוח והאדנות לשלוט בהן ולהגן עליהן.

בתוך כך ערערו התמונות בעיתונות הצבאית האמריקנית גם על המוניטין של הגבריות הצרפתית. בקריקטורה ב"כוכבים ופסים" מצלם חייל אמריקני טקס גילוח ראש בשעת מעשה. לפי הכתובית, החייל רוצה "לשלוט תיזה הביתה בשביל להפחיד תי"בבורה שלי...." באמצעות הצילום הוא משחר את האקט הצרפתי כהוכחה לגבריותו שלו [איור 5].⁶⁶

מבט קרוב יותר על הקריקטורה מגלה שמטרת טקס גילוח הראש, כלומר שחזור הגבריות, לא הושגה. הגבר הצרפתי המושך בעגלה, כמו גם צופים צרפתים אחרים, אינם מרשימים והם אפילו

האמיצים הפכו לסמל האון של צרפתים.⁵⁹ האופן שבו תפסו חיילי צבא צרפת החופשית את הלוחמים האמריקנים היה בעל משמעות רבה בשל תפקידם הסמלי של חיילי צבא צרפת. מתוך עיון בעדויות בעל-פה עולה כי צבא צרפת החופשית התייחס אל החיילים האמריקנים בהתנשאות כאל ילדים מפונקים ושבעים. חברי המחזרת הצרפתית, שהתגוררו במשך חודשים ביערות וחיו בצמצום, חשו סלידה כלפי האמריקאים שהיו מצוידים כהלכה בנשק ובמזון. וכפי שהתבטא אחד מחברי המחזרת "היה לחם הכול, ולנו לא היה דבר".⁶⁰

המגעים בין הלוחמים האמריקנים ובין חיילי צבא צרפת החופשית היו לרוב לא ידידותיים. ולפי לדבריו של קלוד קולין הם היו "מתוחים, לוו בהתקפות מילוליות וגופניות ולפעמים, בנסיבות מסוימות, אפילו לוו בחילופי ירי".⁶¹ הבעיה המרכזית הייתה התקשורת ביניהם כיוון שהאמריקאים לא היו דוברי צרפתית. מצבים שבהם יחידות אמריקניות ויחידות צרפתיות נלחמו בקרב אחד נגד האויב הגרמני, היו בעייתיים במיוחד. מאבקים על היררכיה של סמכות בסוגיות של אסטרטגיה צבאית, שבויים גרמנים ושלל מלחמה היו בלתי נמנעים. הצרפתים, בהיותם מיומנים בגניבות לצורך הישרדות, "סחבו" מהאמריקנים אוכל, סיגריות ובנוין, לא היו מכך מוטרדים כלל והצדיקו את הגניבות האלה בטענה שהלוחמים האמריקנים הם נמושות וחלשי אופי. בקרב על מץ סיפר אחד הצרפתים ש"האמריקנים לא היו אמיצים דיים ובעיקר הם היו מפוחדים. ומרגע ששמעו שהתנהלו יריות בקרב, הם נסוגו. אנו היינו אלה שעמדו בחזית השורה הראשונה".⁶² כצפוי, הלוחמים הצרפתים הפחיתו מכוחם של האמריקנים רק כדי לייחס אותם לעצמם. עוצמה לא רק סימנה, אלא גם עיצבה, סמכות ריבונית על האומה. הן צבא צרפת החופשית והן צבא ארצות הברית דנו בשאלה מי ישלוט בטרטוריה הצרפתית, במונחים מגדריים: לא רק על ארצה הייתה צרפת צריכה להגן, אלא גם על הגבריות הצרפתית.

לא מפתיע אפוא שכשהגיע צבא צרפת החופשית אל הכפרים בסוף קיץ 1944, הוא פעל מיד לייצובם של היחסים בין גברים ונשים כאמצעי להפגנת כוח. כמו הלוחמים האמריקנים כך גם תחושת הגבריות של הגברים הצרפתים – ועמה גם הריבונות שלהם – לא הייתה ודאית בלא אישור נאמנותן של נשותיהם. את מימוש גבריותם הם השיגו באמצעות טקס ציבורי המוני אלים שחזר ונשנה בכל מקום אליו הגיעו: גילוח שער ראשן של נשים ששיתפו פעולה עם האויב.⁶³ וכך כאשר שוחררו אלפי כפרים וערים, נשים צעירות שקיימו יחסים רומנטיים ומיניים עם הגרמנים הובאו למרחב הפתוח, הופשטו מבגדיהן, נקשרו, וראשן גולה. במרבית המקרים בוצע טקס הגילוח, ה-*tonte*, על ידי צעירים מצבא צרפת החופשית והמחזרת. היסטוריונים סבורים שה-*tonte* היה מאמץ "להשבת כוחה" של צרפת. כפי שביטא זאת קפדווילה, תדירותו הגבוהה של הטקס "הייתה שקולה לאמירה שהגבריות והאונות של האומה עצמה הייתה זקוקה להחזרת השליטה הגברית על גופן של נשים".⁶⁴ תמונת ה-*tonte* המוכרת ביותר לקהל האמריקני צולמה על ידי רוברט קפה בשארט

שם, 304.

ראו: Claude Collin, "L'attitude des résistants face aux 'libérateurs' américains: un mélange d'admiration et de méfiance", *Les Américains en Lorraine*, September 44-Mai 45, *Actes du Colloque historique Franco-américain*, Thionville November 10, 1989 (Manuscript obtained at L'Institut d'Histoire du Temps Présent), 102.

ראו: Eduard Froment, "Testimony of Vincent Collin, 'L'attitude des résistants'", 102. *Juste Evrard*, October 28, 1943 (Fonds Émile Delavaney, Institut d'Histoire du Temps Présent).

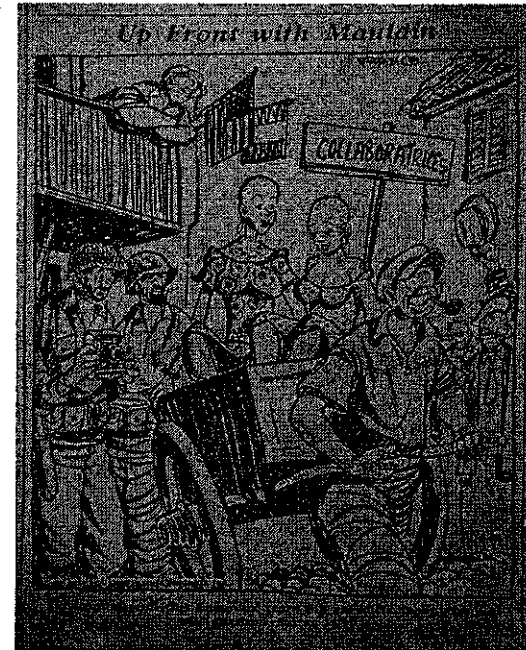
Collin, "L'attitude des résistants".

לדוגמה של "גבריות מועצמת" במקרה הפוסט-קולוניאלי, ראו: Frances Gouda, "Gender and 'Hyper-masculinity' as Post-Colonial Modernity during Indonesia's Struggle for Independence, 1945-1949", *Gender, Sexuality and Colonial Modernities*, Antoinette Burton (ed.), New York 1999, 161-174.

Capdevila, "Quest for Masculinity", 444-445.

⁶⁵ *Life Magazine*, August 18, 1944 העיר שרטרה (Chartres) צרפת, 18 באוגוסט, 1944. מיד לאחר שיחרור העיר. צעירה צרפתייה הנושאת תינוק בחיקה, בן לחייל גרמני, נענשה על ידי גילוח ראשה.

⁶⁶ *Stars and Stripes*, October 24, 1944.

איור 5:

Stars and Stripes © 1944, 2007 Stars and Stripes

משעממים, שם הגבר היחיד הוא האמריקני העומד מאחור ומעשן סיגריה. הנשים הצרפתיות בשמלותיהן הקצרות ובתנוחתן הפלרטטנית ואפילו תאוותנית, לא נראות כמי שמרגישות אשמה. והן מוצגות, להנאתם הרבה של האמריקנים, כיפות ומושכות. גם כאן הגברים הצרפתים הם נמושות שאינם מסוגלים לשלוט בנשותיהם, ובוודאי לא באומתם. בשימוש במושגים של הטרוסקסואליות חוצת-לאום כדי לתאר את היחסים הצרפתים-אמריקאים, ייחסה העיתונות הצבאית האמריקנית לאמריקנים, אך לא לצרפתים, את תכונת הגבריות. כך, יצרה העיתונות הגיון המייעד תפקיד אימפריאלי חדש עבור ארצות הברית – התפקיד של ה"מגונון" הגברי על אומה ללא גברים.

סיכום: מיתוס והיסטוריה

תצלומים, קריקטורות ועיתונים צבאיים אמריקנים תרמו ליצירתו של מיתוס הלוחמים הגבריים המושיעים. אני משתמשת בסוגיה זו במילה "מיתוס" כדי

לתאר סוג מסוים של דיבור, ויזואלי וטקסטואלי כאחד, היכול, כפי שאמר פעם רולן בארת, "להפוך היסטוריה לטבע". לפי תפיסתו של בארת מיתוס נחוה כתמים מפני שהכוונות שלו התקבלו, נספגו והתאקלמו. מיתוסים "מאבדים את הזיכרון שנוצרו ממנו". ככאלה, הם מטהרים, מפשטים ונקיים מכל ממד פוליטי, הם מארגנים "עולם בלא סתירות מפני שהוא נטול עומק". כביקורת על מיתוס הלוחם הגברי, במילותיו של בארת, ניסיתי לאתר, בהופעה הקישוטית של המובן מאליו את הניצול האידיאולוגי המסתתר בו.⁶⁷ במילים אחרות, חשפתי את ההקשר ההיסטורי שבו נוצר המיתוס ככזה. לכן טענתי ש"תמונת הלוחם" של מלחמת העולם השנייה סייעה למיתולוגיזציה של השליחות האמריקנית בהפיכתה לדבר טבעי ביותר כמו רומן הטרוסקסואלי. מועצם בביטויים מגדריים בעלי איכות מיתית – האביר בשריון הנוצץ, הנערה במצוקה – הסיח הרומן את דעתם של הצרפתים ושל האמריקנים מן המתחים הפוליטיים המורכבים של הרגע ההיסטורי, או במילים אחרות נטרל מתחים אלו. יש בתמונת הלוחם הגברי פישוט-יתר של המטרות הפוליטיות של ארצות הברית במלחמה וניסיון להגדירן כמאמץ בלבד להעלות חידך על פני האישה של אירופה. בסופו של דבר, זוהי הגישה האמריקנית הייחודית המתבוססת במיתוס שלה, והוא ממשיך לחולל חורבן גם בעולמנו כיום. כך, כפי שהוכח באמירתו של ג'ורג' וו. בוש לפני זמן לא רב בהתייחסו לעיראק: "איננו מעצמה אימפריאלית", הכריז הנשיא בוש, "אנחנו כוח משחרר".⁶⁸

⁶⁷ Roland Barthes, *Mythologies*, New York, 1972, 129, 142, 11

⁶⁸ ראו: "President Addresses the Nation in Prime Time Press Conference", *Press Release*, April 13, 2004, ההצהרה המלאה הייתה: "איננו מעצמה אימפריאלית, כפי שאומות כיפן וגרמניה יכולות להעיד. אנחנו כוח משחרר, כפי שיכולות להעיד מדינות באירופה ובאסיה".